

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”
CLUJ-NAPOCA

REZUMATUL TEZEI DOCTORALE

**TEMA: ELEMENTE DE RĂZBOI PSIHOLAGIC
ÎN TRANSILVANIA PE TIMPUL
REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848-1849**

Coordonator științific:
Dr. GELU NEAMȚU
Cercetător științific principal I

Doctorand:
CLAUDIU-VASILE TUTULA

2013

CUPRINS

CUPRINS	2
INTRODUCERE	5
CAPITOLUL I. RĂZBOIUL PSIHOLAGIC - O FAȚĂ NECUNOSCUTĂ A REVOLUȚIEI ȘI A RĂZBOIULUI CIVIL. CONSIDERAȚII DE ORDIN ISTORIC, SOCIAL-ECONOMIC ȘI PSIHOLAGIC.....	7
1. Conceptul de război psihologic	7
2. Scurt istoric privind evoluția războiului psihologic	13
3. Zvonul. Relația: zvon-coeziune și moralul militarilor.....	22
4. Clasificarea zvonurilor. Influența zvonurilor asupra militarilor, unităților, subunităților și populației civile pe timpul acțiunilor militare	26
5. Dezinformarea și diversiunea – vectori înaintați ai agresiunii psihologice	32
6. Măsuri de prevenire pentru a se contracara diversiunea	44
7. Războiul psihologic – o față necunoscută a revoluțiilor și războiului civil, o armă de luptă de temut.....	45
CAPITOLUL II. CONSIDERAȚII PRIVIND SITUAȚIA ȘI EVOLUȚIA STĂRII PSIHOLOGICE DIN TRANSILVANIA PE TIMPUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848-1849	49
1. Fișa psihologică a Transilvaniei (martie-18 octombrie 1848): români, unguri, sași și secui. Poziția armatei, autorităților centrale și locale față de evenimentele în desfășurare	49
2. Evoluția stării psihologice a militarilor din Regimentul 2 Grăniceri (17 Infanterie) și a populației din zona Năsăudului și a Bistriței în 1848-1849	66
3. Starea psihologică a militarilor armatei ungare, comandată de generalul Iosif Bem (decembrie 1848-august 1849). Atitudinea populației civile față de armata de invazie	104
4. Starea psihologică a luptătorilor din Oastea lui Avram Iancu (cele 15 legiuni). Organizarea rezistenței de apărare a Munților Apuseni	127
5. Concluzii de ordin psihologic (PSYOPS)	134
CAPITOLUL III. ZVONURILE CARE AU CIRCULAT ÎN TRANSILVANIA ÎN VARA ȘI TOAMNA ANULUI 1848. ELEMENTE DE RĂZBOI PSIHOLAGIC SPECIFICE RĂZBOIULUI CIVIL	136
1. Considerații de ordin istoric	136
2. Elemente de război psihologic folosite de adversari în Transilvania pe timpul declanșării Revoluției române din 1848.....	144
3. Zvonurile care au circulat în zona Munților Apuseni, rezultate din “Ancheta Kozma” (14 iunie – 20 iulie 1848).....	158
4. a. Alte zvonuri și elemente de război psihologic ce se desprind din “Ancheta Kozma”	163
4. b. Zvonuri și știri false reieșite din documentele “Anchetei Kozma” despre revoluția română și conducătorii ei	165
4. c. Amenințări și intimidări rezultate din “Ancheta Kozma”	169

5. Zvonurile care au circulat pe teritoriul Transilvaniei în vara și toamna anului 1848 privind respingerea de către români și sași a „uniunii” Transilvaniei la Ungaria	171
6. Elemente de război psihologic specifice războiului civil. Masacrul de la Mihalț (2 iunie 1848) și măcelul de la Luna Arieșului (12 septembrie 1848).....	178
7. Zvonurile care au circulat privind recrutările (29 august-30 noiembrie 1848)	183
CAPITOLUL IV. PROCLAMAȚIILE - MIJLOC DE PROPAGANDĂ A INTERESELOR REVOLUȚIEI UNGARE. „RĂZBOIUL PROCLAMAȚIILOR”, DE LA MESAJ LA REALITATE ȘI ÎNTRE INFORMARE ȘI DEZINFORMARE.....	190
1. Scurtă istoriografie a problemei	190
2. Proclamațiile cu caracter militar ca mijloc de propagandă în revoluția de la 1848-1849 din Transilvania. Semantică și conținut. Efectul acestora asupra trupelor și populației.	192
2.1 Principalele proclamații cu caracter militar	195
2.2 Caracteristicile proclamațiilor cu caracter militar	197
2.3 Principalele caracteristici ale proclamațiilor semnate de generalul Bem și ofițerii unguri	198
2.4 Amenințarea comunelor românești cu devastarea și impunerea de biruri financiare	200
2.5. Denunțarea, calomnierea, extrădarea și arestarea unor ofițeri români din Regimentul 2 Grăniceri (17 Infanterie) de la Năsăud.	203
2.6. Concluzii	204
2.7. Proclamația feld-mareșalului locotenent austriac Malkovski din 20 februarie 1849 (Bistrița)	206
2.8. Proclamațiile și circularele emise de generalul Ludovic Wohlgemuth, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei pentru pacificarea țării	207
2.9. Proclamațiile lui Atanasie Moș Dâmbul	210
2.10 Concluzii	213
3. Proclamațiile date de generalul Bem în Transilvania în perioada 27 decembrie 1848-24 iulie 1849. Efectul psihologic al acestora asupra războiului civil din Transilvania	215
3.1. Concluzii	224
4. Manifestul Împăratului Ferdinand V, din 10 iunie 1848 (Innsbruck), către grănicerii din Transilvania și efectul acestuia	225
5. Proclamațiile și circularele emise de reprezentanții revoluției române ca un alt gen de proclamații și circulare, cu o altă gândire și mentalitate.	233
5.1 Proclamațiile date și difuzate de reprezentanții națiunii române și Comitetul Național Român.....	236
5.2. Proclamațiile emise de Simion Bărnuțiu:	236
5.3. Concluzii	240

**CAPITOLUL V. MEMORIALISTICA DE LA 1848-1849, IZVOR
DE DOCUMENTARE PENTRU ISTORIA MENTALITĂȚILOR
ȘI IMAGINARULUI SOCIAL .....**

.....	243
1. Importanța memorialisticii în cunoașterea și întregirea istoriei	243
2. Memorialistica de la 1848-1849 referitoare la războiul civil și revoluția română din Transilvania	246
3. Scurtă introducere în istoriografia mentalităților și imaginarului social.....	247
4. Principalele lucrări și autorii mai importanți ai memorialisticii de la 1848-1849	253
5. Conținutul memorialisticii de la 1848-1849: teme și domenii abordate	260
6. Memorialistica revoluției și a războiului civil din Transilvania (1848-1849)	263
7. Memorialistica acțiunilor militare	266
8. Concluzii	271
9. Aspecte ale istoriei mentalităților colective în revoluția română de la 1848-1849 – izvor de documentare și critică a faptelor și evenimentelor ce au avut loc	272
10. Anul 1848 în memoria românilor transilvăneni	273
11. Mentalitatea și poziția revoluționarilor români transilvăneni față de instituțiile țării: Dietă, Guberniu, Tabla Regească, Tezaurariat și față de autoritățile locale (comitatense, orășenești și comunale)	275
12. Atitudinea românilor față de încorporări	281
13. Concluzii izvorâte din prima parte a cap. V.....	288
14. Istoria imaginarului social în memorialistica revoluției de la 1848-1849 din Transilvania	289
15. Imaginarul social ca obiect al istoriei și dimensiune profundă	290
16. Simbolurile, arhetipurile, schemele și structurile imaginarului social, reflectate în memorialistica revoluției române de la 1848-1849	292
17. Imaginarul escatologic în memorialistica revoluției de la 1848-1849: milinarism și mesianism	296
18. Imaginarul identității și alterității reflectate în memorialistica de la 1848-1849	299
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	305
BIBLIOGRAFIE SUPLIMENTARĂ	319
ANEXE 1-42	

Cuvinte cheie: teamă, panică, frică, dezinformare, diversiune, zvonuri, știri false, intimidare, război psihologic, fișa psihologică, starea psihologică, acțiuni psihologice, proclamații, relatări, revoluție și război civil, memorii, mentalități colective, imaginar social, Transilvania, români, unguri, sași, secui, alte minorități, armata rusă, armata imperial austriacă, legiunile lui Avram Iancu, gărzi naționale, spioni, spionaj, acțiuni militare de luptă, distrugerii materiale, pierderi umane ș.a.

Introducere

Problematika „războiului psihologic” este una inedită, mai puțin abordată, cunoscută și tratată de istorici și cercetătorii în domeniu. Este o chestiune ce ține mai mult de apanajul domeniului militar, a istoriei și artei militare. Tema „războiului psihologic” este una foarte interesantă, căci acest tip de război se practică de peste 2500 de ani, în aproape toate conflictele militare de pe toate continentele. El este un război ascuns, uneori invizibil, greu de deslușit, dar cu implicații devastatoare asupra moralului trupelor și populației civile.

Militarii, teoreticienii și analiștii militari chinezi sunt printre primii care au definit conținutul și amploarea războiului psihologic. Gânditorul militar chinez Sun Tzî, în lucrarea „*Arta războiului*”¹ tratează cele 13 domenii specifice organizării unei armate de peste 40.000 de oameni, pentru a obține victoria pe câmpul de luptă. El enumeră rolul în luptă și în obținerea victoriei a cinci factori: pregătirea comandamentului, cunoașterea situației inamicului (adversarului), folosirea cu pricepere a terenului, pregătirea trupelor pentru luptă și menținerea la acestea a unui moral ridicat, exploatarea la timp a condițiilor meteorologice (timp, anotimp și starea vremii).

Generalul Sun Tzî precizează cele 16 articole pe care trebuie să le folosească comandantul și statul major pe timpul operațiunilor militare: 1. Discreditarea a tot ceea ce este bun în țara inamicului; 2. Implicarea reprezentanților clasei conducătoare în acțiuni criminale; 3. Subminarea reputației; 4. Colaborarea cu creaturile josnice și abominabile; 5. Dezorganizarea conducerii armatei inamice; 6. Semnarea discordiei și disputei între conducători și cetățenii țării; 7. Ațâțați pe tineri împotriva bătrânilor; 8.

---

¹ Sun Tzî, *Arta războiului*, Edit. Imprimeria de Vest, R.A., Oradea, 1996, p. 3-94

Ridiculați tradițiile adversarilor voștri; 9. Perturbarea asigurării materiale, a aprovizionării cu hrană, armament, muniție; 10. Slăbiți dorința de luptă a inamicului prin poezii și cântece senzuale; 11. Trimiteți-le fiice ale plăcerii pentru a desăvârși opera de distrugere; 12. Fiți generoși în promisiuni și daruri pentru a cumpăra și culege informații; 13. Infiltrați peste tot spionii voștri².

Elemente de război psihologic sunt consemnate în aproape toate documentele cu referire la conflictele militare ale geto-dacilor, începând cu anul 514 î.H., apoi pe timpul războaielor daco-romane (101-102; 105-106 d.H.), în epocile feudală, modernă și contemporană.

Referitor la Transilvania, pentru revoluția română și războiul civil de la 1848-1849, nu există publicată până în prezent o lucrare distinctă cu relevanță specială a războiului psihologic. Menționăm însă, că îndeosebi după 1990, o serie de istorici, precum: Nicolae Bocșan, Gelu Neamțu, Valeriu Leu, Viorel Faur, Dumitru Suciuc, Ioan Ranca, Rudolf Gräf, Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, ș.a. publică o serie de lucrări și studii, dar și documente cu tangență la tema pusă în discuție, din care reiese prezența tot mai masivă a elementelor de război psihologic, lucrări pe care le-am citat și inclus în bibliografia selectivă. O lucrare mai densă și bogată în acest domeniu, cu o notă mai aparte, este cea a istoricului Gelu Neamțu, intitulată *Fața necunoscută a revoluției române de la 1848-1849 din Transilvania* (2004), din care rezultă presiunile psihologice dramatice la care au fost supuși românii transilvăneni la 1848-1849, dar și sașii, secuii și celelalte minorități.

În vederea asigurării temei un caracter original, am structurat teza în 5 capitole, echilibrate ca tratare și paginație, argumentând conținutul fiecăruia pe bază de documente editate, documente de arhivă și trimiteri la o serie de lucrări generale, speciale, studii, sinteze documentare, articole ș.a. parte din ele din istoriografia germană, franceză, americană, maghiară etc., menționate în bibliografia suplimentară.

Pentru o mai temeinică argumentare a capitolelor și subcapitolelor, lucrarea este completată cu un număr de 42 ANEXE, care-i conferă un caracter original și inedit.

---

² *Ibidem*, p. 17-18; Vezi și *Agresiune și apărare psihologică*, Edit. A.Î. St.M., București, 1994 (Anexa nr. 4).

Istoriografia problemei și etapele documentării

Documentarea în vederea realizării s-a făcut într-o primă fază printr-o minuțioasă inventariere a lucrărilor publicate pe tema istoriei războiului psihologic în Transilvania anilor 1848-1849. Ca demers științific, am stabilit modalitățile concrete cum s-au manifestat diferitele aspecte ale războiului psihologic în condiții de liniște (pace), stare de criză (real stare de asediu după 18 oct. 1848 s.n.) și acțiuni militare (de război), începând cu luna decembrie 1848.

Am luat în calcul valoarea surselor documentare publicate de Institutul de Istorie "George Barițiu" Cluj Napoca, în cele 9 volume editate sub egida Academiei Române: "*Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române: C. Transilvania*", studiindu-le cu multă atenție. Am depistat 201 documente din totalul de 2479, care cuprind în conținutul lor, zvonuri și știri false, circa 8,3%. Cu certitudine că numărul zvonurilor a fost cu mult mai mare, însă o parte a lor, cred că cele mai multe, nu au fost consemnate. Specific și faptul că o parte dintre documente s-au pierdut, ceea ce nu ne permite să avem o evaluare cât mai exactă.

Având în vedere că există un număr destul de mare de lucrări cu privire la războiul psihologic am conceput ca într-un prim capitol să tratez problemele de ordin teoretic, cu exemplificări într-o ordine cronologică firească. Concluzia la care am ajuns este că la 1848-1849 am avut de a face cu un război psihologic de tip clasic, lipsit de mijloace tehnice perfecționate: telefonul, radioul, televiziunea și internetul. Canalele de comunicare prin care au circulat informațiile, zvonurile și știrile false sau adevărate, au fost mai puține și modeste. Au funcționat din plin în schimb mulțimea rapoartelor oficiale, circularelor, a scrisorilor particulare și a proclamațiilor. Acestea au circulat în deosebi prin intermediul: "1. Presa românească, germană și maghiară; 2. Ștabela cu cai; 3. Înștiințarea poporului prin baterea tobei ori în adunări convocate special; 4. Poșta obișnuită și poșta rapidă; 5. Înștiințările scrise afișate; 6. Înștiințarea verbală de la om la om. În cea din urmă se cuprind și informațiile provenite de la călătoriile ardelenilor în țările străine."³ La aceste se adaugă, după începerea ostilităților militare: 1. Agenții călări; 2. Patrula militară pe jos

---

³ Cf. Gelu Neamțu, *Fața necunoscută a revoluției române de la 1848-1849 din Transilvania*, Edit. Argonaut, Cluj-Napoca, 2004, p. 35.

sau pe cai; 3. Cercetași pe jos; 4. Spionii; 5. Elemente și forțe ale gărzilor naționale înarmate, ș.a. În zona centrală a Transilvaniei au acționat așa numitele “echipe de tăciunari”, care dădeau foc gospodăriilor, denumire folosită și de George Barițiu. Acestea erau constituite din secuii din gărzile naționale. Ele produceau panică, dar și distrugerii materiale imense, așa cum s-a petrecut la incendierea Reghinului (2-5 noiembrie 1848).

Ținând seama că tema noastră îmbracă și un pronunțat caracter militar am selectat și bibliografia specifică războiului psihologic: lucrări, studii și literatură militară nesecretă.

Istoriografia problemei războiului psihologic este de mare actualitate. Practicarea acestuia, îndeosebi pe timpul acțiunilor militare, dar și în timpul masacrelor de la Mihalț (2 iunie 1848), Luna Arieșului (12 septembrie 1848), este dovedită și prin conținutul lucrărilor recent publicate: “*Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte reflectate în documente bisericești ortodoxe 1848-1850* (coordonator Dumitru Sucișu)⁴; Elena Mișu, *Un apel pentru cei morți. Rapoartele preoților greco-catolici 1848-1849*⁵; Ana Hancu, *Drama Ardealului 1848-1849. Mărturii. Pierderi umane și materiale în timpul Revoluției și Războiului Civil în Transilvania centrală*⁶.

Structurarea tezei pe capitole și conținutul acestora

Capitolul I: cuprinde îndeosebi aspecte teoretice și practice ale războiului psihologic ca o față necunoscută a revoluției și a războiului civil, o armă de luptă de temut, din cele mai vechi timpuri până azi. O parte însemnată din referințe cuprind exemple concrete din istoriografia românească.

Capitolul II: abordează situația și evoluția stării psihologice din Transilvania pe timpul revoluției române de la 1848-1849; fișa psihologică a Transilvaniei (martie – 18 octombrie 1848); evoluția stării psihologice a forțelor și mijloacelor participante la

---

⁴ *** *Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte reflectate în documentele bisericești ortodoxe 1848-1890*, coordonator Dumitru Sucișu, Edit. ASAB, București, 2011.

⁵ Elena Mișu, *Un apel pentru cei morți. Rapoartele preoților greco-catolici 1848-1849*, Edit. Buna Vestire, Blaj, 2012.

⁶ Ana Hancu, *Drama Ardealului 1848-1849. Mărturii. Pierderi umane și materiale în timpul Revoluției și Războiului Civil în Transilvania Centrală*, Edit. Nico, Tg. Mureș, 2012.

revoluție: armata ungară, armata imperială habsburgică, regimentele de grăniceri români, legiunile lui Avram Iancu, gărzile naționale și alte forțe.

Capitolul III: tratează problematica zvonurilor care au circulat în Transilvania în vara și toamna anului 1848. Un loc aparte este acordat zvonurilor, știrilor, amenințărilor și intimidărilor reieșite din “Ancheta Kozma” (14 iunie – 20 iulie 1848) din zona Munților Apuseni. Sunt prezentate zvonurile care au circulat pe teritoriul Transilvaniei în vara și toamna anului 1848 privind respingerea de către români și sași a “uniunii” Transilvaniei la Ungaria, refuzul acestora de a participa la recrutări și încorporări.

Capitolul IV: cuprinde proclamațiile care au fost emise, tipărite și difuzate de ambele tabere ca mijloace de propagandă ale intereselor acestora și surse de informare și dezinformare pe timpul desfășurării acțiunilor revoluționare.

Capitolul V: aduce în dezbatere memorialistica de la 1848-1849, ca izvor de documentare pentru istoria mentalităților și imaginarului social, o sursă deosebită de cunoaștere pentru percepția evenimentelor.

NOTĂ: Lucrarea cuprinde: 5 capitole, 56 subcapitole, 42 anexe, bibliografie selectivă: 204 surse, lucrări generale, speciale și studii; bibliografie suplimentară: 195 lucrări și studii.